

MM-Lahti toi lakimiehet urheilujournalismiin

Lahden MM-hiihtojen doping tapaukset tulivat urheilutoimittajille yllätyksenä, vaikka menneille vuosikymmenille mahtuu useita urheilupiirejä hämmäntäneitä hiihtokäryjä: Eero Mäntyranta (1972), Arto Koivisto (1981) ja Pertti Teurajärvi (1982).

Urheilutoimittajien ällistys kertoo ainakin siitä, että he tietävät dopingista ja sitä koskevista säännöistä liian vähän. Toiseksi dopingista kirjoittaminen edellyttää toimittajilta myös tavallisuudesta poikkeavaa suhdetta huippu-urheilun lähteisiin. Dopingista kirjoittaessaan toimittaja ajautuu moraalisiin pohdiskeluihin, joihin hänellä ei usein ole joko aikaa tai halua. Lisäksi dopingteema on viimeistään Lahden tapahtumien yhteydessä tuonut urheilujournalismiin uuden toimijaryhmän, juristit, joiden kanssa toimittajat vasta opettelevat toimimaan.

Salailua ja luottolähteitä

Ennen hiihdosta kirjoittavan urheilutoimittajan työ oli yksinkertaisempaa. Riitti, kun hän tiesi, mitä matkoja hiihdetään ja millä tyylillä, mihin kohtaan reittiä raskaimmat nousut sijoittuvat ja ketkä ovat suurimmat suosikit. Silloin kun urheilujournalismissa on menty tämän ulkopuolelle, toimittaja on usein törmännyt salamyhkäisyyteen. Osa tästä salamyhkäisyydestä tuntuu liittyvän kiinteästi urheilun olemukseen.

Yksilölajeissa kilpakumppanille monesti vähätellään omaa kuntoa ennen kisan alkua, jotta kilpailutilanteessa saataisiin vastustajista yllätyksen tuoma yliote. Välinlajeissa tuotekehittäminen on erittäin salaista. Hiihdössä suksien voitelusta on tullut salatiedettä, jossa yritetään urkkia, mitä kilpailijoiden leirissä tehdään, mutta toisaalta yritetään pitää omat niksit muilta piilossa.

Dopingiin salailun perinne on kuulunut oleellisesti sen jälkeen, kun hor-

monien käyttö kiellettiin vuonna 1975. Samalla testeissä kiinnijääneille urheilijoille alettiin antaa huomattavia kilpailukieltoja. Salailun perinne selittää osittain sen, että urheilutoimittajille lähes ainoita tietolähteitä dopingkysymyksessä ovat olleet omaatuntoaan keventävät urheilijat, jotka ovat jääneet testeissä kiinni tai tulleet uskoon.

Lahden MM-kisoissa dopingkäryjen salaperäisyyttä lisäsi se, että nimenomaan suomalaiset jäivät ensimmäisinä kiinni hemohes-plasmanlaajentajan käytöstä. Salailun ilmapiirin syntymistä edesauttoi se, että hiihtäjille oli vuosikausien yhteisleireilyn aikana kehittynyt oma sisäpiirinsä, jossa ryhmä vahvisti itseään turvautumalla salaiseen menetelmään. Yhteinen salaisuus antoi mitä ilmeisimmin hiihtäjille voimaa, jos kohta sen on täytynyt olla heille myös henkisesti raskasta.

Plasmanlaajentajista ei yleisesti tiedetty ennen Lahden MM-kisoja. Sen vuoksi toimittajtkaan eivät osanneet kysellä niiden käytöstä. Lahden käryjen jälkeen lehdissä keskusteltiin siitä, tiesivätkö suomalaiset hemohesin olleen kielletty. Vai oliko kenties niin, että hemohesin liittäminen kiellettyjen aineiden listalle olisi yritetty pimittää suomalaisilta hiihtäjiltä? Keskustelu oli ehkä siinä mielessä perusteltua, että lista kielletyistä aineista päivitettiin vasta MM-hiihtojen jälkeen. Suomen valmennusjohdolle ajantasainen tieto oli tullut jo aiemmin.

Tässä tilanteessa urheilutoimittajien olisi pitänyt kyseenalaistaa Suomen hiihtomaajoukkueen lääkäreiden ja valmentajien rehellisyys. Sen sijaan monet toimittajat liittyivät siihen kärynneiden hiihtäjien joukkoon, joka kivitti antidopingtoimikuntaa. Aivan kuin testaajat olisivat syyllisiä siihen, että hiihtäjät olivat käyttäneet kiellettyä menetelmää! Toimittajien oli vaikea kyseenalaistaa valmennusjohtoa, koska se oli ollut heidän luottolähteensä. Vasta useiden päivien, viikkojen ja kuukausien jälkeen alkoi koko dopingvalheiden verkko purkautua.

Ketä toimittaja uskoo?

Urheilutoimittajat mieltävät dopingin pahaksi asiaksi. Dopingin avulla tavoitellaan sellaista, johon omat voimat eivät yllä. Se rinnastuu huijaamiseen, kalvaluuteen ja jopa varastamiseen. Toisaalta toimittajilta löytyy ymmärrystä sille, että urheilijoita ajaa dopingin käyttöön pelko siitä, että muut käyttävät joitakin ihmeaineita ja käärivät palkintopotit samaan aikaan, kun suomalaiset taapertavat dopingista puhtaina kaukana muiden jäljessä.

Dopingin on sanottu kuuluvan ns. harmaalle alueelle, jossa oikean ja väärän erottaminen ei aina ole yksinkertaista. Hiihtourheilussa on esiintynyt paljon muitakin ilmiöitä, joissa on liikuttu oikean ja väärän välimaastossa. Albertvillen olympiakisoissa 1992 norjalaiset hiihtäjät esittelivät astmapiippujaan. Ternimaito ja alppimaja olivat suomalaisten uutuuksia Lillehammerissa vuonna 1994. Thunder Bayn MM-hiihdoissa vuonna 1995 joidenkin joukkueiden huoltojoukot toivat omia hiihtäjiään varten froteepyyhkeitä laduille, jotta suksien pohjat saatiin puhdistettua.

Urheilun fair play -henkeä kyseenalaistavat tilanteet ovat antaneet aihetta suuriinkin otsikoihin. Silti harva toimittaja on isojen kisojen jälkeen jäänyt pohtimaan tapahtumien syvällistä merkitystä tai niiden vaikutusta laajemmin urheilun moraaliiin. Yksien arvokisojen jälkeen ovat ovelta jo seuraavat kisat, joten syvälliseen analyysiin ennättää ani harva toimittaja. Urheilutapahtumien yltarjonnan on sanottu pinnallistavan journalismia. Yltarjontaa aiheuttaa kiirettä, eikä moraalipohdiskeluille jää aikaa.

Oikean ja väärän arvioimisessa on paljon kyse siitä, ketä toimittaja uskoo. Lahden dopingtapausten selvittely alkoi kansainvälisestä tiedotustilaisuudesta, jossa Suomen Hiihtoliitto yritti tehdä Jari Isometsästä syntipukin. Isometsä puhuikin kansainvälisessä lehdistötilaisuudessa Lahdessa vakuuttavasti ”rehellisenä Lapin miehenä”. Olin itse toimittajana paikalla tuossa tilaisuudessa, ja Isometsän vilpittömältä ja avoimelta vaikuttanut esiintyminen – joka oli siis taitavaa valehtelua – sai minut vakuuttuneeksi hänen rehellisyydestään. Pidin myös hänen vierellään pöydän takana olleita hiihtoliiton edustajia luotettavina. En voinut mitenkään uskoa heidän valehtelevan yhteisen suunnitelman mukaisesti.

Kirjoitin Turun Sanomiin Isometsän kärsineen oikeusmurhan. Uskoin hänen selitykseensä korkeista hemoglobiiniarvoista. Hiihtäjä selitti pelkäävänsä, ettei olisi päässyt kilpailua edeltävästä hemoglobiinitestistä läpi, ellei olisi yrittänyt alentaa hemoglobiiniaan hemohes-liuoksella. Tiedän omasta kokemuksesta, että kestävyysurheilijan hemoglobiini voi olla yli 175 raja-arvon ilman keinotekoista veren vahvistamista.

Siinä vaiheessa en myöskään tiennyt, että tuon rajan ylittävästä hb-arvosta Isometsä olisi vain suljettu seuraavasta kilpailusta, joten kyse ei olisi ollut dopingrikkomuksesta. Kenties olisin ymmärtänyt Isometsän valehtelevan, jos minulla olisi ollut tämä sääntökohta tiedossani.

Isometsän tiedotustilaisuuden jälkeen kansainvälisen antidopingjärjestön, Wadan pääsihteeri Harri Syväsalmi esitti voimakkaita lausuntoja Isometsästä. Tein siinä vaiheessa toisen raskaan virhearvion samana päivänä. Ajattelin,

että siinä puhuu leipäpappi. Mies, joka tarvitsee julkisuutta oman työnsä uskottavuuden vuoksi. En ottanut Syväsalmen kriittisyyttä vakavasti enkä edes kirjoittanut niistä. Minusta hänen hyökkäävyytensä suorastaan loukkasi hiihtäjiä.

Jo seuraavana päivänä ymmärsin tehneeni virheen. Kenties Syväsalmen uskottavuutta laski silmissäni se, että hän oli saanut sakot lahjoman vastaanotosta muutama vuosi aiemmin. Vanha rike leimasi hänet minun mielessäni epäluotettavaksi lähteeksi. Vahingon kärsivät lopulta lukijani. Nämä esimerkit kertovat niistä tilanteista, joissa toimittajat joutuvat kirjoittamaan uutisiaan. Joskus toimittaja tekee kiireessä vääriä ratkaisuja, joiden virheellisyys paljastuu vasta myöhemmin.

Tarastista välimiesmenettelyyn

Hyvin pian Lahden MM-hiihtojen dopingtapahtumien selvittelyyn ilmaantuivat juristit. Tämä vei dopingtapausten käsittelyn urheilutoimittajille vieralle alueelle. Lahden dopingkäryjen aikaan urheilutoimittajilla oli vielä tuoreessa muistissa STT:n dopingtapaus vuonna 1998, jonka seurauksena STT:n päätoimittaja Kari Väisänen ja urheilutoimittaja Johanna Aatsalo-Sallinen olivat saaneet tuomiot julkisesta herjauksesta. Heidät oli tuomittu sakkoihin ja vahingonkorvauksiin. Lisäksi he joutuivat jättämään työpaikkansa, vaikka tarkkaan ottaen molemmat erosivat itse. Näin kävi siksi, että he eivät olleet dopinguutisoinnissaan kyllin tarkkoja.

Opetusministeriö asetti kisojen jälkeen hallintoneuvos Lauri Tarastin työryhmän selvittämään Lahden kisojen dopingtapauksia. Toukokuussa loppuraporttinsa antanut työryhmä arveli, että hiihtäjät käyttivät plasmanlaajentajaa peittääkseen erytropoieteeni- eli EPO-hormoonin käytön.

Johtopäätös perustui kolmeen seikkaan. Ensinnäkin hemohesin käytön lääketieteellinen peruste jäi työryhmälle hieman epäselväksi, koska kisajoukkueen lääkärit Pirkka Mäkelä ja Juha-Pekka Turpeinen vetosivat vastauksissaan salassapitovelvollisuuteen. Toiseksi kukaan suomalaishiihtäjistä ei osallistunut kansainvälisen hiihtoliiton vapaaehtoiseen EPO-testiin. Kolmanneksi yksi työryhmän haastattelemista hiihtäjistä oli kertonut, että hänelle oli tarjottu EPOa vuosina 1998 ja 2000.

Työryhmän jäsenillä ei ollut poliisivaltuuksia, eikä heillä ollut keinoja pakottaa hiihtäjiä kuulusteluihin. Mieshiihtäjistä vain Harri Kirvesniemi kävi puhumassa työryhmälle. Urheilutoimittajan näkökulmasta Tarastin työryh-

män työn merkitys jäi epäselväksi. Sille annetut heikot toimintavaltuudet ja tiukka aikataulu kielivät toimittajille siitä, että työryhmä ei pystyisi tekemään kovinkaan syvällisiä ja laajakantoisia paljastuksia.

Lakimiesten työ dopingasioissa ei päättynyt tähän. Keväällä 2001 Suomen Hiihtoliitto ja neljä dopingista kiinni jäänyttä hiihtäjää tekivät ns. välityssopimuksen, jonka perusteella professori Ari-Matti Nuutila asetettiin välimieheksi. Syyskuussa julkistetussa välimiesoikeuden päätöksessä välimies asettui tukemaan näkemystä, että naishiihtäjät eivät olisi tietoisesti käyttäneet plasmanlaajentajia.

Ääni kellossa oli kesän aikana muuttunut. Tämän lisäksi välimiestoiminnassa paljastui toinen ongelma. Kun vastakkain ovat lajiliitto ja kärynnyt urheilija, ennen pitkää molemmilla on sama intressi: kilpailukielto pitää saada minimoitua, koska molempien etujen mukaista on saada yleisöä ja mediaa kiinnostavat tähdet takaisin kilpaladuille. Tähän motiiviin en ole toimittajien havainnut kiinnittävän huomiota. Sen sijaan toimittajat ovat panneet merkille, että ”urheilumaailma on viime vuosina muuttunut kiistatapauksissa yhä enemmän juristien temmellyskentäksi” (Timo Järviö Helsingin Sanomissa 27.9.2001).

Marraskuussa 2001 kiinnijääneiden naishiihtäjien asianajaja antoi julkisuuteen omien asiakkaidensa välimieskuulusteluissa kertomia tarinoita. Urheilusivujen palstat – ja muutkin lehdet – täyttyivät naisten tunteisiin vetoavista tarinoista. Kun tarjolla oli tunteita kuohuttavaa tarinaa, ei lähteiden tarkoituksiperiä juurikaan kyseenalaistettu. Kovin vähän kyseltiin, miksi naiset toivat oman versionsa julkisuuteen vasta kuukausien jälkeen.

Kaikkein hämmentävin episodi juristien ja urheilujournalismin välillä tapahtui huhtikuussa 2001 sen jälkeen, kun nimettömänä pysytellyt työryhmä oli julkaissut urheilun puhtauteen kriittisesti suhtautuvan *Dopingin mustan kirjan*. Tuolloin hiihtomaajoukkueen ex-päävalmentajan Pekka Vähäsöyringin asiamies yritti painostaa tiedotusvälineitä ja kirjakauppoja, jotta kirja ei olisi päässyt levitykseen eikä olisi saanut julkisuutta.

Joihinkin toimituksiin painostus tuntui jopa tehonneen. Siihen vaikutti varmaankin STT:n saama tuomio Jari Räsäsen tapauksen yhteydessä. Toimittajien ammattieettisiä ohjeita noudattaneet viestimet eivät silti alistuneet toimituksen ulkopuoliseen painostukseen vaan kertoivat kiistellystä kirjasta.

Lakimiehiä esiintyi urheilusivuilla vuoden 2001 aikana enemmän kuin koskaan aikaisemmin. Juristien mukana lakipykälän merkitys korostui journalismin reunaehtojen määrittäjinä. Toimittajien työn kannalta tästä syntyy vaikea ristiriita: kiireen ja suorituspainoiden kaiken aikaa lisääntyessä pitäisi

entistä tarkemmin ja huolellisemmin pystyä harkitsemaan, mitä ja miten kirjoittaa ja päästää julkisuuteen.

Dopingin arvoituksen ratkaiseminen tuntuu juuri nyt karkaavan toimittajilta entistä kauemmaksi. Tavallisen toimittajan on yhä vaikeampi ymmärtää aineiden puoliintumisaikoja ja kiellettyjen aineiden muita kemiallisia prosesseja. Samaan aikaan urheilun säännöt muuttuvat jatkuvasti. Lisäksi uudet lajit uusine sääntöineen tuovat lisää hämmennystä. Näihin asioihin on ehkä mahdollista vaikuttaa toimittajien täydennyskoulutuksella.

Urheilussa liikkuvan rahamäärän jatkuva kasvu aiheuttaa sen, että urheilijat pystyvät entistä paremmin peittämään kielletyt konstinsa. Vaikka urheilija jäisikin kiinni, löytyy aina joku leipäjuristi puolustamaan asiakkaansa puhtautta.

FT Kalle Virtapohja on Turun Sanomien urheilutoimituksen esimies.